

Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper

Diacovensia 33(2025.)III, 347–364

Primljeno/Received: 4. lipnja 2025. / 4th July 2025

Prihvaćeno/Accepted: 12. rujna 2025. / 12th September 2025

UDK/UDC: 81'27:341.645(4)EU

<https://doi.org/10.31823/d.33.3.3>

Dubravka PAPA*

Aspekti pravednosti jezične politike Europske unije na primjerima sudske prakse Suda Europske unije

Aspects of Fairness of the European Union's Language Policy, Based on the Case Law of the European Union's Court of Justice

Sažetak: Višejezičnost je jedno od temeljnih načela Europske unije zaštićeno mjerodavnim zakonodavstvom. Istraživanja višejezičnosti nužno su interdisciplinarna. Jezik je sredstvo komunikacije i izraz identiteta, vrijednosti i moći, a jezična pitanja često postaju etička pitanja kad je jezik temelj za donošenje odluka o ostvarenju jezičnih prava, prava na jezik, ravnopravnosti u pristupu javnim institucijama, slobodi izbora zanimanja, inkluzije i ljudskih prava. U radu se tema obrađuje kroz prizmu odluka Suda Europske unije (EU). U teorijskom okviru rada obrađuje se problematika jezične raznolikosti, fenomena višejezičnosti, jezične politike i planiranja, a u empirijskom se dijelu rada metodom analize diskursa sa sociolingvističkoga stajališta analiziraju odabrane presude iz sudske prakse Suda EU-a koje se odnose na ostvarivanje jezičnih prava i jezične pravde/pravednosti.

Ključne riječi: etička pitanja, jezična politika; jezična pravednost; Sud Europske unije, sudska praksa; višejezičnost.

Summary: Multilingualism is one of the fundamental principles of the European Union, protected by relevant legislation. Research on multilingualism is necessarily interdisciplinary. Language is a means of communication and an expression of identity, values, and power, and language issues often become ethical issues when language is the basis for making decisions on the realization of language rights, the right to language, equality in access to public institutions, freedom of choice of profession, inclusion, and human rights. The paper addresses the topic through the prism of the decisions of the Court of Justice of the European Union (EU). The theoretical framework of the paper addresses the issues of linguistic diversity, the phenomenon of multilingualism, language policy, and planning. The empirical part of the paper employs discourse analysis to examine selected judgments from the case law of the Court of Justice of the EU related to the realization of language rights and linguistic justice/equity from a sociolinguistic perspective.

Keywords: case law; ethical issues; language policy; linguistic justice; Court of Justice of the European Union; case law, multilingualism.

* Doc. dr. sc. Dubravka Papa, Pravni fakultet Osijek, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, S. Radića 13, 31 000 Osijek, Hrvatska ■ Asst. Prof. Dubravka Papa, Ph.D., Faculty of Law, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, S. Radića 13, 31000 Osijek, Croatia @ dpapa@pravos.hr

Uvod

Prema aktualnim podatcima referentne *online* baze podataka *Ethnologue*, na svijetu trenutačno ima 7168 jezika kojima se govori u približno 190 država. Od toga se samo 125 jezika govori u Europskoj uniji. *Ethnologue* je istraživački centar za jezike i jedna od najvažnijih, najopsežnijih i najčešće korištenih *online* referentnih baza podataka o jezičnoj raznolikosti, statusu jezika i broju govornika pojedinih jezika. U njemu se podatci o svjetskom jezičnom blagu ažuriraju kontinuirano od 1951. godine. Podatci kojima raspolaže ta baza rezultat su istraživačkih projekata lingvista i znanstvenika iz drugih istraživačkih područja iz cijeloga svijeta koji prikupljaju i ažuriraju podatke u bazi stvarajući najcjelovitiji popis jezika prema standardu ISO 639.¹

Navedeni broj živih jezika u svijetu nije konačan zbog jezičnih, društvenih i u novije vrijeme bioloških promjena. Kako bi se očuvalo i upravljalo jezičnim blagom, potrebne su pažljivo odabrane službene i neslužbene jezične politike i jezično planiranje. Krajnja manifestacija jezičnih promjena izazvanih jezičnim politikama potpun je nestanak nekoga jezika u društvu (primjerice nestanak jezika sjevernoameričkih Indijanaca u Sjevernoj i Južnoj Americi koje su prisilno istisnuli jezici osvajača – engleski, francuski, španjolski i portugalski jezik).² Nasuprot tomu moguće je revitalizirati izumrli jezik primjenom jezične politike (primjer kornvolskoga [korničkoga] i manskoga jezika). Nekoć je revitalizacija jezika u sociolingvistici uključivala opisivanje, bilježenje i katalogizaciju jezika, dok je u suvremenom pristupu očuvanja jezika obvezatna jezična pravednost, poštovanje prava na jezik, očuvanje jezične kulturne baštine i dr.³

Prema bazi podataka *Ethnologue*, oko 40 % jezika u svijetu kategorizira se kao ugrožene što znači da se tim jezikom služi manje od 1000 govornika u svijetu. Ta kategorija označava ne samo broj govornika kojima je to materinski jezik već i broj i način uporabe i funkcije u kojima se taj jezik koristi. Danas oko 3,5 milijardi ljudi u svijetu govori 20 najvećih svjetskih jezika kao materinske jezike što znači da gotovo polovica svjetske populacije govori jezicima koji su u ukupnom broju jezika u svijetu zastupljeni sa samo 0,3 %.⁴ Navedeni podatci upućuju na preispitivanje pristupa jezičnoj raznolikosti i održanju jezika, što je uloga jezične politike i planiranja (dalje u tekstu: JPP). U ovom se radu koristi objedinjeni naziv jezične politike i jezično planiranje prema Hornberger⁵ pri čemu se planiranje odnosi na proces donošenja

¹ Usp. D. EBERHARD, M. DAVID, G. F. SIMONS, C. D. FENNIG (ur.) *Ethnologue: Languages of the World*, Dallas, 2025. Dostupno na: <https://www.ethnologue.com/insights/how-many-languages/> (20. 2. 2025.).

² Usp. V. GINSBURGH, S. WEBER, *Linguistic Policies, Disenfranchisement, and Standardization*, u: V. GINSBURGH, S. WEBER, *How Many Languages Do We Need? The Economics of Linguistic Diversity*, Princeton, 2011., 16–28.

³ Usp. D. PAPA, M. OMAZIĆ, *Jezične politike i jezično planiranje za višejezičnost u Europskoj uniji*. Osijek, 2021., 18–23.

⁴ Usp. D. EBERHARD, M. DAVID, SIMONS G. F., FENNIG C.D. (ur.). *Ethnologue: Languages of the World...*, dostupno na: <https://www.ethnologue.com/insights/classifying-language-status/> (20. 2. 2025.).

⁵ Usp. N. H. HORNBERGER, *Frameworks and models in language policy and planning*, u: T. RICENTO (ur.), *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*. London, 2006., 24–41., ovdje 24.

odluka, dok se politika odnosi na načela ili smjernice i odluke koje proizlaze iz nekoga postupka donošenja odluka (eksplicitnoga ili implicitnoga).

U radu se istražuje politika višejezičnosti Europske unije analizom odabrane sudske prakse Suda Europske unije, a glavni cilj rada jest analizirati diskurs odabranih presuda Suda u kojima jezik predstavlja prepreku pri ostvarivanju prava zajamčenih građanima Europske unije. Rad se posebno bavi pitanjem kako Sud Europske unije upravlja tim preprekama i u kojem smislu realizacija višejezične politike Europske unije (*zakon u praksi*) nije posve pravedna iako je regulirana pravnim diskursom (*zakon na papiru*). Jezični problemi i prepreke koje se pojavljuju zbog jezika odražavaju društveno-ekonomske i političke odnose u društvu, a mikrorazine i makrorazine društvene stvarnosti međusobno su povezane u domeni jezičnih prava / prava na jezik.⁶

1. Ciljevi i metode

Cilj rada jest prikazati teorijski okvir višejezičnosti i JPP-a Europske unije, analizirati diskurs odabranih presuda Suda Europske unije u kojima je jezik prepreka u ostvarivanju prava na jezičnu pravednost. U teorijskom dijelu rada analizom se sekundarnih izvora daje uvid u teorije i povijesni razvoj jezičnih politika i planiranja jezika, dok je istraživanje provedeno na podacima o jezičnoj raznolikosti i višejezičnosti sudske prakse u Europskoj uniji koji su prikupljeni analizom baza podataka Eurostat, Ethnologue i Eurlex. Zato se pristupilo pretraživanju baze podataka Suda Europske unije, izboru predmeta iz sudske prakse i analizi diskursa presuda sa sociolingvističkoga stajališta (analiza značenja ključnih presuda i problema jezične diskriminacije radi otkrivanja društvenih odnosa i konstrukcije identiteta). Rezultati analize odabranih predmeta Suda Europske unije upozoravaju na potrebu za primjenom JPP-a zbog očuvanja jezične raznolikosti u Europskoj uniji koja neposredno utječe i ima dalekosežne posljedice na svakodnevni život građana Europske unije. Konačno se zaključuje o značenju analiziranih presuda Suda Europske unije za daljnji razvoj jezičnih politika i planiranje jezika radi ostvarivanja jezične pravednosti.

2. Višejezičnost Europske unije

Komunikacija je primarna ljudska potreba, a osnovno sredstvo komunikacije jest jezik. Kako bi ostvarili komunikaciju, ljudi stupaju u kontakte kao pojedinci ili u zajednici, pri čemu u slučaju kontakta govornika različitih jezika nastaje individualna dvojezičnost i višejezičnost ili višejezičnost cijele zajednice i društva. Jezični kontakt ne mora nužno biti dobrovoljan, može proizlaziti iz osvajačkih ciljeva, kada osvajač pri osvajanju teritorija poraženima nameće i svoj jezik.⁷ Višejezičnost se

⁶ Usp. isto.

⁷ Usp. D. CUNNINGHAM, *Creating Equity in Languages on the Web*, u: D. CUNNINGHAM, A. HATOSS (ur.), *International Perspective on Language Policies, Practices and Proficiencies*, *Festschrift for David E. Ingram*, Belgrave, 2005., 291–310., ovdje 293.

može realizirati kao stabilna i održiva (*diglosija*), ona može ostati nestabilna uz pojavu prebacivanja kôda (engl. *code-switching*) ili završiti nestankom jednoga od jezika u kontaktu (*monojezičnost*).⁸

Franceschini⁹ višejezičnost definira kao poseban oblik jezika u kontaktu, kontakta dvaju ili više jezičnih sustava unutar jednoga društva, skupine ili pojedinca, a odnosi se na sposobnost društava, institucija, skupina i pojedinaca da se redovito u svakodnevnom životu koriste većim brojem jezika (uključujući regionalne jezike, dijalekte, znakovne jezike) u određenom prostoru i vremenu. Uz višejezičnost, koja se zasniva na ljudskoj sposobnosti sporazumijevanja na više jezika, veže se i izražena kulturna osjetljivost, razlika u identitetima, vrijednostima i stavovima, jer jezik nije neutralna pojava. Jezični stavovi kao moćne varijable kolektivno su povijesno oblikovani i politički determinirani tako da negativni stavovi prema jeziku mogu ometati usvajanje jezika.¹⁰

Terminologiju u kontekstu uporabe više jezika u Europskoj uniji obilježava polise-mija i neujednačenost jer se u različitim kontekstima koriste isti ili slični izrazi za opis različitih aktivnosti. Izraz *višejezičnost* može se odnositi na jezični repertoar pojedinca ili skupine osoba, ali i na uporabu više jezika u društvu ili u određenoj organizaciji. U tom smislu razlikujemo višejezičnosti pojedinca (individualna višejezičnost) od višejezičnosti institucija i višejezičnosti skupine (masovna višejezičnost).¹¹ Primjerice u dokumentu Europske komisije *Nova okvirna strategija višejezičnosti* izraz *višejezičnost* koristi se u potpuno različitim kontekstima, u značenju sposobnosti pojedinca da se koristi većim brojem jezika, zatim u označavanju suživota različitih jezičnih zajednica na jednom zemljopisnom području, kao i u značenju politika Komisije usmjerene na promicanje uvjeta za poučavanje i učenje više jezika.¹²

Ringe¹³ navodi da su u središtu službene višejezične politike Europske unije dvije suprotstavljene sile: jezična jednakost i ograničena višejezičnost. Napetost između formalno jednakoga statusa svih jezika i stvarnosti kada se u praksi nekomu jeziku daje prednost pred drugim jezikom ključna je za razumijevanje načina na koji se višejezičnost Europske unije razvijala u prošlosti i kako ona funkcionira danas.

O zaštiti jezične raznolikosti brine se, uz ostale institucije Europske unije, jedinstvena višejezična pravosudna institucija u svijetu Sud Europske unije (engl. *Court of*

⁸ Usp. D. ŠKILJAN, *Jezična politika*. Zagreb, 1988., 24.

⁹ Usp. R. FRANCESCHINI, Multilingualism and Multicompetence: A Conceptual View, u: *The Modern Language Journal*, 95(2011.)3, 344–355., ovdje 344.

¹⁰ Usp. J. JENKINS, *English as a lingua franca: Attitude and identity*. Oxford, 2008., 190.

¹¹ Usp. A. C. BERTHOUD, F. GRIN, G. LÜDI, Conclusion in Exploring the Dynamics of Multilingualism u: A. C. BERTHOUD, F. GRIN, G. LÜDI (ur.), *The DYLAN Project*, Amsterdam, 2013., 429–436., ovdje 433.

¹² EUR-LEX, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A New Framework Strategy for Multilingualism/* COM/2005/0596 final */ Europske komisije. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52005DC0596> (21. 1. 2025.).

¹³ Usp. N. RINGE, *The Language(s) of Politics: Multilingual Policy-Making in the European Union*. Ann Arbor, 2022., 86. Dostupno na: <https://doi.org/10.3998/mpub.12080141>. (12. 2. 2025.)

Justice of the European Union). Ta se institucija sastoji od dvaju sudova: Suda (engl. *Court of Justice*) i Općega suda (engl. *General Court*). Zbog svoga višejezičnoga karaktera Sud Europske unije jedinstven je sud na svijetu na kojem svaki od 24 službenih jezika Europske unije može postati službenim jezikom postupka pred Sudom. Nadležnost Suda Europske unije sastoji se u nadzoru zakonitosti akata institucija Europske unije, stvaranju uvjeta da države članice poštuju obveze koje proizlaze iz primarnog zakonodavstva Europske unije i tumačenju zakonodavstva Europske unije na zahtjev sudaca nacionalnih sudova.¹⁴

3. Jezična raznolikost i jezične politike u Europskoj uniji

Fishman¹⁵ smatra da su nastanak jezične politike i jezičnoga planiranja kao istraživačkoga polja sociolingvistike u prvoj polovici prošloga stoljeća potaknula društveno-politička kretanja u novonastalim državama koje su se oslobodile od kolonijalnih vlasti i suočile se s problemom nepostojanja jezičnih standarda za rješavanje jezičnih pitanja i pitanja prevlasti u društvu. Jezično planiranje tada se, u pravilu, odvijalo u društveno-političkom kontekstu, a bavilo se istraživačkim pitanjima tko planira, što, za koga i kako. Termin jezičnoga planiranja uveo je 1959. godine norveški lingvist Einer Haugen definirajući jezično planiranje kao aktivnost pripreme normativnoga pravopisa, gramatike i rječnika kao smjernica za govornike (i pisce) u heterogenoj govornoj zajednici. Ubrzo je Haugen uočio da navedene aktivnosti predstavljaju ishode te da je planiranje »nastojanje da se razvoj jezika usmjerava prema planiranom cilju i da se na njega namjerno utječe«. ¹⁶ U središtu pozornosti jezičnih politika i jezičnoga planiranja tijekom druge polovice 20. stoljeća pojavila su se pitanja ne samo statusa, korpusa i usvajanja jezika već i prestiža i planiranje jezičnoga diskursa. Papa i Omazić¹⁷ smatraju da je JPP dobio višedisciplinski karakter i da su istraživanja na polju JPP-a početkom 21. stoljeća sve više dobivala međudisciplinska obilježja povezujući i oslanjajući se ne samo na lingvističke i sociokulturne diskurse već i diskurse u polju ekonomije, prava, politike, etike, etnografije, antropologije ili psihologije.

Schiffman¹⁸ tvrdi da JPP postaje društveni konstrukt zbog svoga pravnoga, sudskoga, upravnoga, ustavnoga i moralnoga karaktera. Međutim često se događa da postojeće jezične politike nisu u skladu sa stvarnim stanjem u praksi zbog razlika između deklarativne politike (*de jure*) i one koja se provodi u stvarnosti (*de facto*) stvarajući žarišta jezičnih konflikata.

¹⁴ COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION, Sud Europske unije, Institucija. Dostupno na https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/hr/ (12. 2. 2025.).

¹⁵ Usp. J. A. FISHMAN, Who speaks what language to whom and when? u: *La Linguistique* 2(1965.), 67–88.

¹⁶ Usp. E. HAUGEN, Planning for a standard language in Norway, u: *Anthropological Linguistics* 1(1959)3, 8–21., ovdje 8.

¹⁷ Usp. D. PAPA, M. OMAZIĆ, *Jezične politike i jezično planiranje za višejezičnost u Europskoj uniji*, Osijek, 2021., 30.

¹⁸ Usp. H. F. SCHIFFMAN, *Linguistic Culture and Language Policy*, New York, 1996., 2.

Predmet je JPP-a i istraživanje širenja utjecaja engleskoga jezika kao *lingua franca*. Pritom se istražuje predstavlja li širenje engleskoga (engleskih!) jezika *lingvistički imperijalizam* i prijetnju ostalim jezicima u Europskoj uniji ili učinkovito komunikacijsko sredstvo koje ne ugrožava status ostalih jezika u društvu. Budući da višejezičnost često dovodi do oprječnih stavova kada se govori o definiranju statusa, funkcije i oblika jezika u JPP-u, o tom se pitanju donose rješenja na makrorazinama, mezorazinama i mikrorazinama uključujući u rješavanje tih pitanja i vlade i građane, govornike pojedinih jezika. U načelu smatra se da jezična raznolikost ne predstavlja problem ako ne postane povodom za diskriminaciju.¹⁹ Ringe²⁰ navodi da je jezik višedimenzijska kategorija i ima simboličku, reprezentativnu, pravnu i funkcionalnu dimenziju pri čemu prve tri potvrđuju načelo jezične ravnopravnosti, dok funkcionalna dimenzija jezika otvara mogućnost da se, radi jednostavnije komunikacije unutar institucija EU-a, jezici ne moraju koristiti ravnopravno.

Pogrješno bi bilo smatrati da je JPP samo teorija jer JPP neposredno utječe na svakodnevicu govornika. Primjer jezične situacije koja utječe na dobrobit i status govornika jest iskustvo osobe koja je pozvana na sud, ali ne govori jezik suda, što u tom kontekstu predstavlja konflikti potencijal. U tom se smislu u radu analizom diskursa ključnih presuda Suda u predmetima u kojima je jezik prepreka za ostvarivanje određenih prava i ravnopravnosti jezika nastoji doprinijeti osvješćivanju rješenja za postizanje pravednosti u okviru primjene jezičnih režima uz pomoć JPP-a u Europskoj uniji koja broji 448,8 milijuna²¹ govornika mnoštva jezika različitih statusa. Višejezičnost u Europskoj uniji jedna je od osam kompetencija navedenih u *Preporuci o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje*. Ona je preduvjet za zapošljavanje, aktivnu participaciju građanstva, socijalnu uključenosti i održivost jer u Europskoj uniji ima 175 različitih nacionalnosti koje koriste 24 službena jezika, oko šezdeset drugih jezika i tri pisma. Povrh toga, sveukupnom jezičnom repertoaru građana Europske unije doprinosi i više od stotine manjinskih jezika u Europskoj uniji, a broj jezika kojima govore migranti zbog značajnih fluktuacija nije poznat.²²

Jezična politika Europske unije temelji se na poštovanju jezične raznolikosti i višejezičnosti u svim državama članicama, pri čemu se ističu dva aspekta politike višejezičnosti. Prvo, komunikacija među dionicima u institucijama Europske unije odvija se na zajedničkom nematerinskom jeziku, uglavnom euroengleskom (*eurožargon*) kao jeziku koji se znatno razlikuje od engleskoga jezika kojim govore izvorni govornici engleskih govornih područja (Ujedinjenoga Kraljevstva, SAD-a, Kanade, Australije). U

¹⁹ Usp. N. RINGE, *The Language(s) of Politics: Multilingual Policy-Making in the European Union*. Ann Arbor, Michigan, 2022., 92. Dostupno na: <https://doi.org/10.3998/mpub.12080141>. (12. 2. 2025.).

²⁰ Usp. *isto*, 86–88.

²¹ EUROPSKA KOMISIJA, Eurostat data on the EU population structure as of 1 January 2023. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2024> (15. 2. 2025.).

²² EUROPSKA KOMISIJA, Preporuke o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje. Dostupno na: <https://education.ec.europa.eu/hr/focus-topics/improving-quality/key-competences> (12. 3. 2025.).

tom kontekstu Jeremy Gardener²³ ističe da su institucije EU-a tijekom vremena razvile vokabular koji se bitno razlikuje u značenju od bilo kojega standarda engleskoga jezika i koji uključuje riječi koje ne postoje ili su izvornim govornicima engleskoga jezika izvan institucija EU-a poznate u drugom značenju. Gardener pomoću primjera prijevoda primarnoga i sekundarnoga zakonodavstva EU-a na engleski jezik ističe da je važno slijediti standard koji odražava upotrebu standardne varijante izvornoga govornika SAD-a, UK-a, Kanade, Australije, Irske itd. te da se time ne donosi vrijednosni sud o drugim varijantama engleskoga jezika, već samo prepoznaje potreba za komunikacijom na jeziku standarda. Forche²⁴ navodi da je Carstensen 1986. godine prvi put upotrijebio izraz *eurožargon* za varijetet engleskoga jezika koji prevladava u Europi i ima različita obilježja od engleskoga jezika kojim govore izvorni govornici. Drugo, građani i institucije Europske unije oslanjaju se na opsežne jezične usluge Europske unije za prijevod pisanih dokumenata i simultano prevođenje govornoga jezika i u tu se svrhu ulažu znatna financijska sredstva iz proračuna Europske unije.

Višejezična politika i uporaba jezika u Europskoj uniji propisani su člankom 3. Ugovora o Europskoj uniji (engl. *Treaty on European Union*) koji obvezuje Uniju na poštovanje jezične raznolikosti.²⁵ Zakonodavstvo Europske unije kojim se regulira raznolikost jezika u Europskoj uniji služi transparentnoj komunikaciji institucija s građanima. Članak 55. stavak 1. Ugovora o Europskoj uniji propisuje pravo svih građana Unije da s bilo kojom od institucija (tijela) Unije komuniciraju na jednom od službenih jezika Unije, kao i njihovo pravo da im se odgovori na istom jeziku.²⁶ U skladu s člankom 165. Ugovora o funkcioniranju EU-a naglašava se da je u središtu pozornosti aktivnosti Unije »razvoj europske dimenzije u obrazovanju, osobito nastavom i popularizacijom jezika država članica«²⁷ uz potpuno poštovanje kulturne i jezične raznolikosti. To se potonje u sociolingvistici i u skladu s JPP teorijom smatra znakom stabilne višejezičnosti.

Najvažnija *jezična uredba*²⁸ Europske unije jest Uredba Vijeća EEZ-a br. 1/58 o određivanju jezika koji će se koristiti kao službeni jezici u bivšem EEZ-u. Ringe²⁹ navodi da se jezične dimenzije očituju u prirodi te primarne jezične uredbe. Prije

²³ Usp. J. GARDENER, *Misused English words and expressions in EU publications*. Luxembourg. 2016. Dostupno na: https://www.eca.europa.eu/other%20publications/en_terminology_publication/en_terminology_publication.pdf (14. 4. 2025.).

²⁴ Usp. C. R. FORCHE, On the emergence of Euro-English as a potential European variety of English – attitudes and interpretations, u: *Jezikoslovlje* 13(2012.)2, 447–478., ovdje 448. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/91474> (27. 1. 2025.).

²⁵ EUR-LEX, Ugovor o Europskoj uniji. Dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=celex%3A11992M%2FTXT> (20. 3. 2025.).

²⁶ Isto.

²⁷ EUR-LEX, Ugovor o funkcioniranju Europske unije. Dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0011.01/DOC_3&format=PDF (20. 3. 2025.).

²⁸ EUR-LEX, Uredba Vijeća EEZ-a br. 1 (EEC Council: Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community). Dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1\(1\)/oj/eng](https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1958/1(1)/oj/eng) (20. 2. 2025.).

²⁹ Usp. N. RINGE, *The Language(s) of Politics...*, 2022.

svega se očituje simbolična dimenzija jezika da su svi službeni jezici Europske unije ravnopravni (članak 1. Uredbe). Nadalje Uredba ima reprezentativnu dimenziju jer građani imaju pravo na informacije na svom službenom jeziku po izboru (članci 2. i 3.), koje im jamči mogućnost demokratske inkluzije. Pravna dimenzija (dimenzija zakonitosti) odnosi se na pojavu da su, iako je riječ o prijevodima, sve jezične inačice jednako vjerodostojne (članci 4. i 5.). Tom se dimenzijom osigurava jednakost svih građana Unije pred zakonom. Konačno, funkcionalnom dimenzijom nekim se jezicima ipak može dati prednost u praksi (članak 6.) kako bi se jamčila učinkovita komunikacija unutar institucija i ograničili troškovi višejezičnosti u Uniji.³⁰

4. Sud Europske unije – upravljanje višejezičnošću i jezični režim

O jezičnom režimu institucija Europske unije odlučuje Vijeće. Sukladno s članom 342. Ugovora o funkcioniranju Europske unije, ono utvrđuje pravila o upotrebi jezika jednoglasno donošenjem uredbi. Engleski jezik ostao je unatoč *Brexitu* 2020. godine i dalje jedan od službenih jezika Europske unije jer je u Uredbi br. 1/58 naveden kao jedan od službenih i radnih jezika institucija Europske unije, a jedan je i od službenih jezika u Irskoj i Malti. Jezici zakonodavstva Europske unije, dokumenata za komunikaciju između institucija Europske unije i javnosti, između institucija i država članica uređuju se Uredbom br. 1/58, dok je odluka o internoj jezičnoj politici institucija Europske unije u nadležnosti samih institucija.³¹

Pri određivanju jezičnoga režima institucija i tijela Europske unije primjenjuje se načelo višejezičnosti. Među višejezičnim institucijama Europske unije ističe se Sud Europske unije. Njegov jezični režim uređuje članak 64. Statuta Suda Europske unije³², a člancima 36. – 42. Poglavlja 8. (Pravila o jeziku) Poslovnika Suda uređuje se »popis jezika postupka, određivanje jezika postupka, upotreba jezika postupka, dužnosti tajnika u pitanjima jezika, jezik objave sudskih publikacija kao i vjerodostojnost tekstova i jezična služba Suda«³³. Nadalje, posebnost višejezičnosti Suda sastoji se u tome da se u predmetima pred Sudom može koristiti bilo koji od 24 službena jezika Europske unije kao jezik postupka. McAuliffe navodi da se engleski jezik kori-

³⁰ EUR-LEX, Uredba Vijeća EEZ-a br. 1/58..., 1958.

³¹ EUROPSKA UNIJA, European union. Principles, Countries, History, Languages. Dostupno na: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/languages_hr (15. 1. 2025.).

³² SUD EUROPSKE UNIJE, Statut Suda Europske unije. Dostupno na: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-08/tra-doc-hr-div-c-0000-2016-201606984-05_00.pdf (20. 3. 2025.).

³³ EUR-LEX, Poslovnik Suda Europske unije. Dostupno na: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=celex:32012Q0929\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/ALL/?uri=celex:32012Q0929(01)) (20. 3. 2025.).

sti na mrežnoj stranici Suda te da se seminari za obuku osoblja, kao i komunikacija s upravama održavaju na engleskom jeziku.³⁴

4.1. Sudska praksa Suda Europske unije i jezične prepreke u ostvarivanju prava građana Europske unije

Višejezična priroda politike Europske unije jest prednost, ali kada je riječ o ostvarivanju prava na slobodu kretanja, višejezičnost može predstavljati i prepreku. Analizom sudske prakse i predmeta pred Sudom Europske unije vezano za pitanja jezika utvrđene su vrste sporova s jezičnim elementom. Tako se jezična pitanja u sudskoj praksi Europske unije mogu naći u predmetima koji se tiču izbora jezika postupka pred Sudom, predmetima koji se odnose na prava na upotrebu jezika u institucijama Europske unije ili u predmetima vezano za jezičnu diskriminaciju u slučaju pristupa javnim službama i obrazovnomu sustavu te natječajima za posao u institucijama Europske unije. U potonjem je riječ o jezičnim preprekama pri ostvarivanju prava na slobodu kretanja građana Europske unije.

Tradicionalna ekonomija 21. stoljeća oslanja se na ekonomiju znanja i upravljanje znanjem uključujući i jezična znanja i vještine. Stoga poslodavci u Europskoj uniji pri zapošljavanju uz stručna znanja često od zaposlenika zahtijevaju i znanje stranih jezika i ovladavanje jezičnim vještinama. Budući da su jezična pitanja zbog njihove simboličke dimenzije (nositelja identiteta) delikatna, Sud Europske unije u takvim predmetima postupao je detaljno i s oprezom.³⁵

U nastavku rada analiziraju se slučajevi s jezičnim elementom u odlukama Suda Europske unije. Odabrani su prema kriteriju značenja odluke za daljnji razvoj sekundarnoga prava vezano za pitanja uporabe jezika u Europskoj uniji, kao i za oprimjevanje navedenih vrsta sporova u kojima je jezik prepreka za ostvarivanje određenoga prava. U nastavku se analizira dva slučaja iz sudske prakse Suda Europske unije koji se smatraju ključnim za budućnost rješavanja sporova nastalih zbog jezičnih pitanja u Europskoj uniji, a to su slučajevi *Groener protiv ministra obrazovanja i Kik protiv OHIM-a*, i to iz dvaju razloga. Prvo, važni su zbog dalekosežnoga utjecaja na razvoj jezičnih politika i, drugo, zbog formalne isključenosti država članica iz procesa odlučivanja. Oba slučaja obilježava nastojanje uspostave trajnoga pravnoga okvira za jezične politike Europske unije u praksi, pronalaženje ravnoteže između primjene načela uzajamnoga poštovanja nacionalnih jezičnih politika i supranacionalno zajamčene slobode kretanja ljudi i zabrane diskriminacije.³⁶

³⁴ Usp. K. MCAULIFFE, The Limitations of a Multilingual Legal System, u: *International Journal for the Semiotics of Law*, 26(2013.)4, 861–882. Ovdje 861. Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=2594634> (24. 2. 2025.).

³⁵ Usp. H. VAN EIJKEN, E. MEYERMANS SPELMANS, Words Travel Worlds: Language in the EU Internal Market, Linguistic Diversity and the National Identity of the Member States, u: *Comparative Law and Language*, 1(2022.)2, 87–101., ovdje 89. Dostupno na <https://doi.org/10.15168/cll.v1i2.2396> (12. 2. 2025.).

³⁶ Usp. I. ŽANIĆ, Izlazak EU iz jezičnog pata: je li veza jezika i kulture supstancijalna ili akcidentalna? U: *Analitičko hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju*, 3(2006.)1, 209–227. Dostupno na <https://>

4.1.1. Groener protiv ministra obrazovanja i Odbora za strukovnu izobrazbu Dublin. Predmet C-379/87, [1989] ECR 3967

O važnosti jezika u ostvarivanju prava pojedinca Van Eijken navodi da je »jezik preduvjet ostvarivanju prava, pristupu zdravstvenoj zaštiti, ostvarivanju identiteta i državljanstva. Jezik je ono što dijelimo s ostalim ljudima stvarajući osjećaj pripadnosti.«³⁷ Međutim pojedinca jezik može i ograničavati u nastojanju ostvarivanja tih prava. U tom smislu slučaj *Groener protiv ministra obrazovanja i Odbora za strukovno obrazovanje grada Dublina C-379/87, [1989] ECR 3967 od 28. studenoga 1989.* upozorava da jezični zahtjevi (pravo Irske da promiče irski jezik) mogu dovesti do neizravne diskriminacije i predstavljati kršenje prava na slobodu kretanja radnika (čl. 45. UFEU-a i Uredbe 492/11). Sud navodi da takva neizravna diskriminacija može biti opravdana samo ako je nužna zbog »prirode radnoga mjesta«. Nasuprot tomu načela proporcionalnosti i zabrane diskriminacije ograničavaju diskrecijsko pravo države članice na promicanje vlastitoga jezika. Za Sud Europske unije predmet Groener bio je prvi predmet s jezičnim pitanjem u kojem je zaštita jezika usklađena s pravom na slobodu kretanja i rada u drugim državama članicama. U njemu se jasno očitovao sukob između zaštite nacionalnoga jezika s jedne i zaštite građana pri ostvarivanju prava na slobodu kretanja s druge strane.³⁸

U osnovi toga slučaja jest tužba koju je Anite Groener, nizozemska državljanka, podnijela protiv ministra obrazovanja i Grada Dublina (Odbora za strukovno obrazovanje) zbog diskriminacije na temelju jezika. Gospođa Groener bila je zaposlena kao profesorica na Visokoj školi za marketing i dizajn u Dublinu s nepunim radnim vremenom. Gospođa Groener prijavila se na natječaj te obrazovne ustanove raspisan za radno mjesto s punim radnim vremenom. Kao nacionalna mjera zaštite irskoga jezika u Irskoj za rad u obrazovnim ustanovama zakonom je propisano poznavanje irskoga galskoga. Kako gospođa Groener nije mogla podastrijeti dokaz o poznavanju irskoga jezika, a do tada je nastavu izvodila na engleskom jeziku, zatražila je od ministra obrazovanja izuzeće, koje je odbijeno uz obrazloženje da su se na natječaj prijavili kandidati koji u potpunosti zadovoljavaju propisane uvjete. Budući da je smatrala da je riječ o diskriminaciji, podnijela je žalbu s obrazloženjem da joj je uskraćeno pravo na slobodno kretanje radnika. Sud u Dublinu uputio je zahtjev za prethodnu odluku Sudu Europske unije za utvrđivanje usklađenosti nacionalnoga (irskoga) i europskoga prava. Sud je u presudi naznačio da za stalno radno mjesto nastavnika u javnoj strukovnoj obrazovnoj ustanovi postoji legitimna potreba za »jezičnim vještinama u smislu Uredbe br. 1612/68 Vijeća EU-a, pod uvjetom da je zahtjev znanja jezika utvrđen u okviru politike promicanja nacionalnoga jezika koji je ujedno i prvi službeni jezik, a pod uvjetom da se zahtjev primjenjuje proporcio-

hrcak.srce. hr/file/60153 (24. 3. 2025.).

³⁷ Usp. H. VAN EIJKEN, E. MEYERMANS SPELMANS, *Words Travel Worlds: Language in the EU Internal Market...*, 87–101.

³⁸ Usp. *isto*, 91.

nalno i bez diskriminacije». ³⁹ Međutim razmjernost i nediskriminacija ograničavaju diskrecijsko pravo država članica da promiču svoj jezik. ⁴⁰ Eiken ⁴¹ navodi da se zahtjevom za kvalifikaciju može ograničiti slobodno kretanje radnika jer je promicanje irskoga jezika legitimno i u interesu irske vlade. Slučaj Groener odnosi se na radno pravo i tržište rada u smislu pozivanja na prethodnu odluku u kontekstu jezičnih pitanja na tržištu rada, a presuda je Suda značajna jer uspostavlja ravnotežu između slobode kretanja i zaštite jezika. Gospođa Groener je izgubila spor, a pitanje politike riješeno je pravnim putem. U tom smislu taj je slučaj poslužio kao presedan u rješavanju kasnijih slučajeva vezanih za jezična prava i upotrebu jezika.

U sociolingvističkom kontekstu, Žanić za slučaj Groener navodi da doneseno pravno rješenje promatra jezik kao homogenu, apsolutnu kategoriju (»jezično znanje mora biti sukladno naravi radnog mjesta«) uzimajući u obzir samo funkcionalni aspekt komunikacije (kompetencije govornika radi ostvarivanja komunikacijske namjere), ali ne i jezične kompetencije (znanja koja omogućuju korištenje jezikom i njegovo razumijevanje). Unatoč tomu Žanić tvrdi da je riječ o konkretnoj jezičnoj politici Europske unije utemeljenoj na praksi s jasnim kriterijima i prihvatanjem dualnost jezika (njegove funkcionalne i simbolične dimenzije). ⁴²

4.1.2. Haim protiv Kassenzahnärztliche Vereinigung Nordrhein Westfalen. Predmet C-424/97, ECLI:ECLI:EU:C:2000:357

Slučaj Haim uključuje pitanje zaštite potrošača (pacijenata) zajedno s pravom na slobodu kretanja i uporabu jezika. Predmet se odnosi na ograničenje slobode poslovnoga nastana na temelju zahtjeva za znanjem jezika u privatnom sektoru. Salomon Haim diplomirao je stomatologiju u Italiji, radno iskustvo na temelju navedene diplome stekao je u Belgiji, a dozvolu za rad zatražio je u Njemačkoj. Međutim javnopravno tijelo nadležno za sve stomatologe u njemačkoj saveznoj pokrajini Sjeverna Rajna i Vestfalija (Kassenzahnärztliche Vereinigung Nordrhein Westfalen) nije mu izdalo dozvolu za rad u području pružanja javnih usluga jer strani državljani prema njemačkomu zakonu moraju dokazati znanje njemačkoga jezika kao preduvjet izdavanja dozvole za rad u sustavu zdravstvenoga osiguranja. Haim je smatrao da je riječ o kršenju prava na slobodu poslovnoga nastana prema člancima 43. i 49. EZ-a (članci 49. i 56. UFEU-a) i postavio pitanje predstavlja li nametanje jezičnoga zahtjeva ograničenje slobode poslovnoga nastana. ⁴³

³⁹ Usp. V. DOVALIL. Language management theory as a basis for the dynamic concept of EU language law u: *Current Issues in Language Planning* 16(2015.)4, 360–377., ovdje 369. Dostupno na <https://doi.org/10.1080/14664208.2014.979678> (13. 2. 2025.).

⁴⁰ Usp. H. VAN EIJKEN, E. MEYERMANS SPELMANS, Words Travel Worlds: Language in the EU Internal Market..., 87–101.

⁴¹ Usp. isto.

⁴² Usp. I. ŽANIĆ, Izlazak EU iz jezičnog pata..., 209–227.

⁴³ EUR-LEX. Presuda u slučaju Haim protiv Kassenzahnärztliche Vereinigung Nordrhein Westfalen. Predmet C-424/97. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61997CJ0424> (17. 2. 2025.).

Sud je zauzeo stav da zahtjev za znanjem službenoga jezika države članice može biti opravdan u slučaju zanimanja poput stomatologa jer su komunikacija, razumijevanje i pouzdane informacije tijekom dijaloga odlučujući za zdravlje i sigurnost pacijenata. Sud smatra da je »u interesu pacijenata kojima materinski jezik nije službeni jezik u državi članici poslovnoga nastana da određeni broj stomatologa zna komunicirati s njima i na njihovu materinskom jeziku«, ali je poznavanje službenoga jezika države članice poslovnoga nastana nužno zbog poznavanja zakonodavstva i profesionalnoga postupanja. Sud navodi da jezični zahtjev mora biti proporcionalan i razmjeran i ne smije ugroziti slobodu poslovnoga nastana niti predstavljati prikriveno ograničenje slobode poslovnoga nastana. Konačno, Sud je naglasio da države članice, uključujući i javnopravna tijela koja one ovlaste, moraju osigurati poštovanje prava EU-a. Taj je predmet vezan za slobodu kretanja osoba, a obuhvaća višejezične i višekulturne aspekte.⁴⁴

Iako predmet nije izravno povezan s jezičnim pitanjem, analizom diskursa presude dobiva se uvid u odnos jezika i poslovne integracije u Europskoj uniji. Sud je potvrdio da su jezične vještine i jezična raznolikost važni u profesionalnoj aktivnosti kada je riječ o pacijentima koji dolaze iz različitih jezičnih okruženja. Nadalje, jezik može biti prepreka profesionalnoj legitimaciji jer o njemu ovisi komunikacija s pacijentom, administracijom i sustručnjacima u zdravstvenom sustavu. Kako je riječ o jeziku struke, nužno je i znanje stručne terminologije i jezičnih struktura, a jezična kompetencija pitanje je javnoga interesa.

4.1.3. Komisija Europskih zajednica protiv Velikog Vojvodstva Luksemburg. Povreda obveze države članice – Direktiva 98/5/EZ. Predmet C-193/05, ECLI:EU:C:2006:588

Presuda Suda u predmetu poznatom kao *European Lawyers in Luxembourg* (C-193/05) od 19. rujna 2006. godine odnosi se na jezične zahtjeve vezane za pristup tržištu rada Europske unije. U tom je predmetu Europska komisija pokrenula postupak protiv Velikoga Vojvodstva Luksemburga zbog zahtjeva Luksemburga da stranim odvjetnicima nametne »jezični zahtjev« (zahtjev za dostavom dokaza o znanju službenih jezika Luksemburga – luksemburškoga, francuskoga i njemačkoga) pri upisu u nacionalnu odvjetničku komoru kao »europskoga odvjetnika« unatoč potvrdi druge države članice Europske unije u skladu s Direktivom 98/5/EZ kojom se potvrđuje trajna kvalifikacija obavljanja odvjetničke djelatnosti u Europskoj uniji. Kao i u slučaju Haim postavlja se pitanje je li riječ o povреди prava na slobodu poslovnoga nastana zbog zahtjeva za znanjem triju službenih jezika.⁴⁵

⁴⁴ Usp. H. VAN EIJKEN, E. MEYERMANS SPELMANS, *Words Travel Worlds...*, 87–101.

⁴⁵ EUR-LEX. Presuda u slučaju Komisija Europskih zajednica protiv Velikog Vojvodstva Luksemburg. Povreda obveze države članice – Direktiva 98/5/EZ. Predmet C-193/05. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:62005CJ0193> (17. 2. 2025.).

Europska komisija podnijela je tužbu protiv Luksemburga zbog povrjede obveze na temelju Ugovora o funkcioniranju Europske unije (UFEU). Dovalil⁴⁶ navodi da iako se u *Direktivi 98/5/EZ* kojom se omogućuje obavljanje djelatnosti odvjetnika u stranoj državi članici Europske unije ne navodi izričito ispit iz jezika, Luksemburg se pozivao na slučajeve Groener i Haim navodeći da je znanje tih jezika nužno u komunikaciji sa strankama i tijelima vlasti države članice te da nepoznavanje jezika utječe ograničavajuće na djelatnost europskoga odvjetnika. Sud je međutim zauzeo stav da zanimanje odvjetnika nije jednako zanimanju nastavnika jer odvjetnik nema obvezu u svom radu čuvati jezik kao izraz nacionalnoga identiteta (kao što vrijedi u slučaju Groener). Sud je smatrao da se Luksemburg ne može pozivati ni na slučaj Haim uz obrazloženje da je Haim kvalifikaciju stekao izvan EU-a te da se njegov slučaj odnosi na druge izvore prava. Za strane odvjetnike koji svoju djelatnost obavljaju u jednoj od država članica Europske unije profesionalna znanja iz područja prava, kao i poznavanje zakonodavstva države domaćina uz obvezu postupanja sukladno s Kodeksom odvjetničke komore dovoljna su kompenzacija za nepoznavanje jezika države domaćina uz poštovanje kodeksa da stranka u postupku ne će pretrpjeti štetu.

Sud je stoga presudio da Luksemburg nije izvršio svoju obvezu i odvjetnicima omogućio slobodno obavljanje odvjetničke djelatnosti u Europskoj uniji jer je nametnuo obvezu dokazivanja znanja jezika kao preduvjeta za upis odvjetnika u registar odvjetničke komore Luksemburga ograničavajući tako slobodu poslovnoga nastana.

Sa sociolingvističkoga stajališta iz slučaja se zaključuje o odnosu jezika, prava i identiteta. Zahtjev za poznavanjem jezika kao preduvjeta za upis odvjetnika predstavlja sredstvo profesionalne kontrole i zaštite nacionalnoga identiteta. Dok je s pravnoga stajališta dovoljna profesionalna kompetencija za zapošljavanje, sa sociolingvističkoga stajališta naglašava se potreba za očuvanjem luksemburškoga jezika koji je preduvjet za socijalnu inkluziju i prihvaćanje. Osim toga u predmetu se očituje prethodno navedena napetost između ustrajnosti na višejezičnosti u teoriji jezične politike Europske unije i prakse u kojoj ipak prevlada jezična hijerarhija. Konačno, jezik (luksemburški) predstavlja društveni i kulturni kapital, a ima i simboličku vrijednost (označava pripadnost, identitet).

⁴⁶ Usp. V. DOVALIL, Language management theory as a basis for the dynamic concept of EU language law, u: *Current Issues in Language Planning*, 16(2015.)4, 360–377., ovdje 373. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/14664208.2014.979678> (4. 3. 2025.).

4.1.4. Christina Kik v Office for Harmonisation in the Internal Market (Trade Marks and Designs) (OHIM). Predmet C-361/01 P [2003] EGR I-o8283

Dovalil⁴⁷ navodi da višejezičnost Europske unije stvara probleme i na tržištu rada u okviru Europskih institucija. Presuda u slučaju *Kik protiv OHIM-a* temeljni je slučaj pravne jezične prakse Europske unije i prekretnica u pokušaju stvaranja dosljedne jezične politike Europske unije.

U tom predmetu državljanka Nizozemske Christina Kik podnijela je tužbu zbog diskriminacije na temelju jezika jer je očekivala da Ured za usklađivanje na unutrašnjem tržištu (žigovi i dizajni) (OHIM)⁴⁸ u Alicanteu prihvati nizozemski kao službeni jezik u njezinu predmetu prijave Uredu. Iako se prijave Uredu mogu poslati na jednom od službenih jezika Europske unije, nizozemski nije bio među pet jezika Ureda (engleski, francuski, njemački, talijanski i španjolski) propisanih čl. 115. *Uredbe br. 40/94*.⁴⁹ Kik je svoje mišljenje izložila pomoću načela prava EU-a prema kojem su svi službeni i radni jezici europskih institucija ravnopravni u svim okolnostima.⁵⁰ Prema Athanassiou, cilj toga predmeta bio je uskladiti poštovanje nacionalnih jezika s potrebom smanjenja broja jezika u službenoj upotrebi u institucijama EU-a zbog jednostavnijega funkcioniranja. Athanassiou naglašava da je područje primjene Uredbe br. 1/58 ograničeno na institucije Unije i ne odnosi se na tijela, urede i agencije EU-a koji nisu obvezni primjenjivati načelo jezične ravnopravnosti.⁵¹

Sud je u predmetu *Kik protiv OHIM-a* izrazio da je jezični režim institucije ili tijela zajednice često rezultat mukotrpnoga procesa u kojem se nastoji postići ravnotežu između suprotstavljenih interesa i pronaći prikladno rješenje za probleme uporabe jezika u praksi te da odluke Vijeća da neke službene jezike EU-a tretira drukčije mogu biti opravdane i razmjerne. Sud je zaključio da je jezični režim Ureda opravdan zbog ekonomskih razloga jer ne postoji opće načelo prava zajednice koje svakomu građaninu jamči potpunu jednakost svih jezika te je stoga dopušteno koristiti se i drugim jezicima, a da pri tome nije riječ o kršenju prava. Sud time potvrđuje

⁴⁷ Usp. V. DOVALIL, *Language as an Impediment to Mobility in Europe (an analysis of legal discourse)*, u: STUDER P., WERLEN I. (ur.), *Linguistic Diversity in Europe*, Berlin, 2014., 259–286., ovdje 271.

⁴⁸ Izmjenama zakonodavstva EU-a od 2016. dosadašnji Ured za usklađivanje na unutrašnjem tržištu (žigovi i dizajni) (Office for Harmonization in the Internal Market (Trade Marks and Designs), skraćeno: OHIM) naziva se Ured Europske unije za intelektualno vlasništvo (European Union Intellectual Property Office, skraćeno: EUIPO). EUROPEAN UNION INTELLECTUAL PROPERTY OFFICE. Dostupno na: <https://www.euipo.europa.eu/en/about-us/the-office/who-we-are/euipo-history> (3. 2. 2025.).

⁴⁹ EUR-LEX. Uredba 40/94 od 20. prosinca 1993. – Council Regulation (EC) No 40/94 of 20 December 1993 on the Community trade mark. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hr/TXT/?uri=CELEX:31994R0040> (20. 3. 2025.).

⁵⁰ EUR-LEX, Presuda u slučaju Christina Kik v Office for Harmonisation in the Internal Market (žigovi i dizajni) (OHIM). Predmet C-361/01. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62001CJ0361> (17. 2. 2025.).

⁵¹ Usp. P. ATHANASSIOU, *The Application of Multilingualism in the European Union Context*, u: SSRN *Electronic Journal. Legal Working Paper Series* 2(2006.), 1–38., ovdje 11. Dostupno na <https://ssrn.com/abstract=886048> (23. 3. 2025.).

zakonitost ograničenih jezičnih režima u institucijama EU-a.⁵² Nezavisni odvjetnik Maduro tvrdi da apsolutno načelo jednakosti jezika u Europskoj uniji ne postoji i da će i dalje biti situacija kada se jezici ne će u potpunosti jednako tretirati. Ograničenja jezičnih režima u institucijama Europske unije moraju biti izričito opravdana i razmjerna te ne smiju narušavati načelo prema kojemu institucije moraju poštovati sve službene jezike Unije i njima se koristiti.⁵³

U ovom je slučaju riječ o tipičnom obrascu u sociolingvistici prema kojemu je jezik sredstvo borbe za ravnopravnost. Analizom diskursa zaključuje se o položaju nizozemskoga jezika u institucijama EU-a i jezičnim pravima pojedinca u višejezičnoj sredini. I u tom je slučaju riječ o konfliktu između institucionalne pragmatike, identiteta pojedinca i jezičnih prava. Budući da je jezik sastavni element identiteta, svaka zabrana da se jezikom koristi za govornika predstavlja diskriminaciju. Veliki jezici EU-a imaju prestiž i koriste se u domenama uprave i prava, ostali jezici koji su formalno (sukladno sa zakonodavstvom EU-a) u istom položaju, odjednom to u Uredu za usklađivanje na unutrašnjem tržištu (žigovi i dizajni) ipak nisu. Zaključuje se da u Europskoj uniji, koja formalno i pravno promiče višejezičnost, status jezika nije ravnomjerno raspodijeljen što dovodi u opasnost da jezici s manjim brojem govornika budu marginalizirani.

4.1.5. Angonese protiv Cassa di Risparmio di Bolzano (Predmet C-281/98) ECR2000, I-4139, ECLI: ECLI:EU:C:2000:296

Presuda u tom predmetu jedna je od prvih presuda kojom je Sud potvrdio da temeljne slobode EU-a imaju izravan učinak i između privatnih osoba (*horizontalni učinak*). Presuda predstavlja zaštitu od diskriminacije pri zapošljavanju i osigurava praktičnu učinkovitost prava na slobodno kretanje radnika ograničavajući mogućnost da se lokalnim i regionalnim uvjetima prikriveno isključuje građane drugih država članica.

Talijanski državljanin Luciano Angonese iz pokrajine Bolzano, kojemu je nje-mački materinski jezik, a talijanski jezik govori tečno, prijavio se za posao u privatnoj banci. Uvjet za zapošljavanje bio je dokaz o poznavanju jezika, i to dvoje-zična potvrda koju izdaje nadležno javno tijelo. Angonese, unatoč tomu što je posjedovao kvalifikacije, nije posjedovao traženu jezičnu potvrdu. Budući da na posao nije primljen, smatrao je da je riječ o diskriminaciji na temelju ometanja slobode kretanja radnika (članak 39. EZ, odnosno članak 45. UFEU) i podnio je

⁵² Usp. *isto*, ovdje 12.

⁵³ EUR-LEX. Opinion of Mr Advocate General Poiras Maduro delivered on 16 December 2004. Kingdom of Spain v Eurojust. Action for annulment under Article 230 EC – Action brought by a Member State challenging calls for applications, issued by Eurojust, for positions as members of the temporary staff – No jurisdiction of the Court – Inadmissible. Case C-160/03. European Court Reports 2005 I-02077 ECLI identifier: ECLI:EU:C: 2004:817. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62003CC0160> (27. 3. 2025.).

tužbu. Budući da talijanski sud nije mogao jednoznačno procijeniti problem, obratio se Sudu Europske unije.⁵⁴ Sud je presudio u korist Angonesea navodeći da zahtjev krši čl. 45. UFEU-a i ne poštuje načelo proporcionalnosti ističući da sloboda kretanja radnika obvezuje ne samo javna tijela nego i privatne subjekte, uključujući privatne poslodavce. Nadalje, navođenje uvjeta koji diskriminira državljane drugih država članica predstavlja zabranjenu neizravnu diskriminaciju. Poslodavac može zahtijevati od zaposlenika posebne kvalifikacije poput jezične vještine, ali ne smije taj zahtjev isključivo vezati za određeni certifikat, osobito ako time isključuju druge jednako kvalificirane kandidate. Sud je odlučio da nije u skladu s pravom zajednice »da poslodavac zahtijeva od kandidata za zapošljavanje da dokažu svoje jezične vještine isključivo jednom određenom diplomom koju izdaje samo jedna pokrajina države članice«.⁵⁵

Pravno je pitanje u tom slučaju krši li privatni poslodavac (u ovom slučaju banka) pravo EU-a, osobito pravo na slobodu kretanja radnika, kada određuje diskriminacijske uvjete zapošljavanja, poput pribavljanja obaveznoga certifikata o kvalifikacijama koji izdaje lokalno nadležno tijelo. Za razliku od predmeta Groener, ovdje je sadržaj činilo pitanje administrativnoga postupka jer osim znanja jezika isticala se važnost koje tijelo izdaje potvrdu o znanju jezika. Sud Europske unije tom je presudom potvrdio nacionalnu nadležnost država članica za provođenje vlastitih jezičnih politika.⁵⁶ Promatrano sa sociolingvističkoga stajališta, jezik u Južnom Tirolu veže se za regionalni i etnički identitet. Stoga dvojezični certifikat nije puka provjera poznavanja jezika i alat kontrole pristupa tržištu rada, već ima simboličku dimenziju pripadnosti zajednici i instrumenta društvenoga odabira.

Zaključak

Analizom primarnih i sekundarnih izvora o jezičnoj raznolikosti Europske unije u radu se utvrđuje da je pristup jezicima u Europskoj uniji usmjeren na zaštitu višejezičnosti, i to mjerodavnim zakonodavstvom, primarno Poveljom Europske unije o temeljnim pravima građana, koji imaju pravo komunicirati sa svim institucijama Europske unije na bilo kojem službenom jeziku Europske unije (od ukupno 24 jezika), pravnim aktima koji su dostupni na službenim jezicima Europske unije i kontinuiranim ulaganjem u usmene i pisane prijevode, kao i promicanjem učenja jezika. Višejezična politika Europske unije od samih početaka uključuje niz mjera donesenih pri uspostavljanju zakonskoga okvira koji omogućuje funkcionalnu uporabu službenih jezika i poštovanje jezičnih politika svih država članica.

⁵⁴ EUR-LEX. Presuda u slučaju Angonese protiv Cassa di Risparmio di Bolzano (Predmet C-281/98). Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:61998CJ0281> (17. 2. 2025.).

⁵⁵ Usp. *isto*.

⁵⁶ Usp. V. DOVALIL, *Language as an Impediment to Mobility...*, 259–286.

Odlučnost Europske unije da promiče svoju višejezičnost jest izazov, posebice kada je riječ o pravu Europske unije, donošenju propisa i sudskoj praksi. Sud Europske unije ima zadatak osigurati jedinstvenu primjenu i tumačenje prava Europske unije, pa tako i onih koji se tiču višejezičnosti. Van der Jeught tvrdi da je jezična politika Europske unije jasno definirana kad je riječ o javnom sektoru, što nije slučaj za privatni sektor. Unatoč tomu u praksi su se pomoću zakonodavstva i odluka Suda Europske unije razvila pravila vezana za upotrebu jezika, npr. pri označavanju proizvoda za potrošače, jezičnim zahtjevima pri zapošljavanju, priznavanju stranih diploma, prijevoda dokumenata i dr. Te su prakse proizišle iz nastojanja EU-a da stvori jedinstveno tržište i olakša kretanje osoba i rada među državama članicama, dok je praksa vezana za jezična pitanja neujednačena.⁵⁷ Navedeno potvrđuje i Dovalil⁵⁸ navodeći da materijalno pravo nema mogućnost ni snagu uravnotežiti socioekonomske i ideološke nejednakosti o pitanju jezika. Vodeći se najvažnijim načelom opće jednakosti službenih i radnih jezika u Europskoj uniji, Sud Europske unije svojim odlukama doprinosi rješavanju jezičnih problema u Europskoj uniji. Pravni odgovor na sociolingvističko pitanje (pitanje jednakosti jezika) nije pozitivan jer iz primarnoga prava ne proizlazi da se u svakoj prilici svi jezici moraju jednako tretirati. Kad bi svi jezici bili ravnopravni u svim situacijama, tada bi jezična prava morala imati apsolutan karakter, primjenjiv jednako na sve, što nažalost nije moguće ostvariti. Kad je riječ o postupovnom pravu, Dovalil navodi da se na temelju presuda Suda Europske unije može zaključiti o jednakom postupanju u slučajevima pravednoga suđenja, proširenja izvornih manjinskih prava na sve građane Europske unije, prijava za zaposlenje koje se objavljuju u Službenom glasniku Europske unije, dok države članice mogu definirati uvjete jezične kvalifikacije (poznavanje jezika) ako je to opravdano »prirodom radnoga mjesta za koje se raspisuje natječaj«⁵⁹. U tom smislu tržište rada može generirati oprječne presude Suda koje predstavljaju ograničenja prava u različitim situacijama, a postavlja se i pitanje u kojem opsegu su ta prava (npr. pravo na slobodu kretanja osoba) u konkretnom slučaju ograničena.

Nadalje, odluke Suda ne utječu nužno na promjene višejezičnih praksi u Europskoj uniji i bez obzira na to koliko je legitimno očekivati da će se sudska praksa primijeniti, odluke Suda još uvijek ne sadrže podatke koji bi bili relevantni za procjenu očekivanja sa sociolingvističkoga stajališta. Nema sumnje da će Europska unija ustrajati na višejezičnoj politici i nastojanju strukturiranja stabilnoga pravnoga okvira za funkcionalnu uporabu službenih jezika uz istodobno poštovanje jezičnih politika država članica. Sudu su jezici nužni za komunikaciju sa stranama uključenim u predmet i za osiguravanje implementacije sudske prakse u svim državama članicama. Budući da izbor predmeta za analizu sudske prakse Suda

⁵⁷ Usp. S. VAN DER JEUGHT, *EU Language Law*, Groningen, 2015.

⁵⁸ Usp. V. DOVALIL, *Language management theory...*, 360–377.

⁵⁹ Usp. *isto*.

Europske unije u ovom radu uglavnom uključuje slučajeve vezane za jezične prepreke u ostvarivanju prava na slobodu kretanja, rezultati su analize sa sociolingvističkoga stajališta indikativni. Sud promatra jezičnu raznolikost uglavnom kao instrument ekonomske aktivnosti, a ne kroz dimenziju kulturne baštine; promicanje jezične raznolikosti razmatra kroz prizmu ekonomske/funkcionalne dimenzije jezika, a tek rijetko navodi simboličku dimenziju jezika kao dijela kulture i identiteta. Stoga se može zaključiti da postoji potreba i interes za daljnjom sociolingvističkom analizom slučajeva iz sudske prakse Suda Europske unije vezano za jezične prepreke u ostvarivanju drugih prava zajamčenih zakonodavstvom Europske unije.